"Slapstick" van buitenbeentje

Niet alles goed van Vonnegut

De geleerden in de Chinese Volksrepubliek zien hun experimenten tot miniaturisering van menselijke wezens met succes bekroond: zij hebben de lengte van de gemiddelde Chinees weten terug te brengen tot circa 10 centimeters. Die rare Chinezen kunnen zich ook dematerialiseren en zich in een oogwenk naar elke plek op aarde verplaatsen - of naar een van de planeten, zonder gebruikmaking van ruimteschepen. Zij creëren synthetische genieën door specialisten geroepsgewijs te leren denken als één brein. En ze kunnen borstkanker genezen met de klank van antieke gongen. Maar de Aziatische mini-communisten zitten ook te knoeien met de zwaartekracht. De hierdoor teweeggebrachte aardschokken veranderen Amerika in één grote puinhoop. De eens oppermachtige U.S.A. is er erg aan toe; de natuurlijke rijkdommen zijn uitgeput, de machines zijn tot stilstand gekomen, de hemel is van blauw in geel veranderd, de bevolking sterk uitgedund door de Albanese griep. De weinigen die zijn overgebleven verzamelen zich tot bandietenfamilies en gaan mekaar te lijf. Zo heerst er al jarenlang een verwoede oorlog tussen de koning van Michigan en de hertog van Oklahoma.

In de vestibule van het Empire State Building in de ruïnes van Manhattan, waar bijna iedereen is gestorven aan een geheimzinnige groene dood, woont Dr. Wilbur Narcis-II Swain, samen met zijn zwangere 16-jarige kleindochter en haar minnaar. Deze meneer Swain is kinderarts en president van de Verenigde Staten geweest. Hij draagt een purperen toga, is honderd jaar en elf maanden oud, heeft zes vingers aan elke hand, zes tenen aan elke voet, bezit vier tepels en is twee meter lang. Hij heeft een verzameling van duizend kandelaars. Er zijn dagen waarop de zwaartekracht zo zwaar is dat hij op handen en voeten van zijn voddennest moet kruipen naar de liftkoker die hij als toilet gebruikt; is de zwaartekracht licht, dan heeft hij een constante erectie die niets heeft uit te staan met erotiek. De grijsaard is bezig zijn autobiografie te schrijven, waarin een voorname plaats wordt ingenomen door zijn analfabete, eveneens twaalfvingerige, twaalftenige, vierborstige, twee meter lange tweelingszuster Eliza, met wie hij tijdens een vijfdaagse incestueuze orgie een handboek voor kinderopvoeding produceert. Deze lieve zus vindt de dood in een lawine aan de rand van de Chinese kolonie op de planeet Mars.

Baarlijke onzin van een science fiction-fantast? Och neen. Op het achterkaft van het konkelmooi verpakte boek kunnen we lezen dat "Slapstick" een roman is waarin Kurt Vonnegut "opnieuw het bewijs levert van zijn sprankelende fantasie en van zijn vermogen om lachend gierend brullend de werkelijkheid van nu aan de kaak te stellen". In zijn voorwoord neemt de schrijver zichzelf ernstiger en noemt zijn boek "aan de situaties ontleende poezie". Nou, dat weten we dan.

Vonnegut is een buitenissige snuiter in de Amerikaanse literatuur. Lang voordat de term "black humorist" was gemunt, begon deze sardonische humorist in het begin van de jaren 50 met het schrijven van zijn met groteske figuren bevolkte romans, waarin hij als onversaagde literaire landmeter de liefdeloze technologische wereld afvademde en op meedogenloze wijze aan de kaak stelde. Hij gaf een satirische beschrijving van de volledig geautomatiseerde wereld van de toekomst ("Player Piano"), dreef de spot met geheime agenten en vaderlandsliefde ("Mother Night"), trok van leer tegen duivelse geleerden die de verschrikkelijke gevolgen van hun wetenschappelijke ontdekkingen aan hun laars lapten in een spannend metaforisch verhaal dat zich afspeelt in de republiek San Lorenzo in de Caraibische Zee (Cat's Cradle"), Amerikaanse multimiljonairs en de filantropie die zij bedrijven kregen een geweldige veeg uit de pan ("God Bless You, Mr. Rosewater") en het hele universum bleek een produkt van absurde "ongevallen" ("The Sirens of Titan").

Zijn boeken bleven vrijwel ongelezen en onbesproken. Pas tegen het einde van de jaren 60 wordt hij "ontdekt" en met typisch Amerikaanse fanfare binnengehaald als de reïncarnatie van Mark Twain en Jonathan Swift. Zijn oude romans worden herdrukt en vinden gretig aftrek.

In 1968 publiceert hij "Welcome to the Monkey House", een bundel korte verhalen en essays, een jaar later gevolgd door de roman "Slaughterhouse-Five, or The Children's Crusade", wellicht zijn beste werk, gebaseerd op zijn persoonlijke herinneringen aan de verwoesting van de stad Dresden door de geallieerde strijdkrachten waarbij 135.000 inwoners werden gedood. Het doelwit van zijn satirische pen is in dit boek de krankzinnigheid van de oorlog. Geprogrammeerde menselijke krankzinnigheid is het onderwerp van zijn volgende boek "Breakfast of Champions". Daarna verschijnt "Wampeters, Foma & Granfalloons", een grabbelton van redevoeringen, artikelen en boekrecensies.

De literaire indemnisatie van Vonnegut was volkomen verdiend. In zijn genre is hij een schrijver van formaat die vindingrijk, spotziek, cynisch, dolgeestig, doch met gevoel zijn scherpe pen voert voor het signaleren van de botsing tussen goed en kwaad, het gevecht mens contra machine, de ontwrichting van de natuur, de ondergang van de rede, het verlies van identiteit, waardigheid, van het meest eigene bezit van de mens in het barbarendom van de moderne industriele maatschappij. Zijn grote thema is de weerloosheid van de gemanipuleerde mens die onderworpen wordt aan zielloze machines en aan de machinaties van wrede goden; dit alles onherroepelijk leidend naar het verschrikkelijke einde van een zelfontstoken cataclysme.

Hoewel de dramatis personae in zijn boeken veelal fantastische exorbitante figuren zijn, is de schrijver in veel van zijn romans zelf ook voelbaar aanwezig en neemt hij soms zelfs een centrale plaats in. Alles wees erop dat dit met een grote literaire boem zou culmineren in een machtig autobiografisch wonderverhaal. De eerste zin uit "Slapstick" luidt dan ook: "Ik zal nooit iets schrijven dat dichter bij de autobiografie komt dan dit boek".

De Vonnegut-fans zijn echter bedrogen uitgekomen. "Slapstick" is niet meer dan een macabere fabel. Waarom? 1) In tegenstelling tot de vorige romans is en blijft "Slapstick" steeds vaag, een rookgordijn camoufleert (al of niet opzettelijk) de bedoelingen en de toespelingen van de schrijver. 2) Nieuw in deze vorm is ook het ontbreken van elk sprankje medemenselijkheid op de achtergrond. 3) Tot het fiasco wordt bijgedragen door het (uit gemakzucht of oververmoeidheid) door de schrijver gehanteerde kortschrift in stipverhaalstijl.

Vonnegut heeft eens verteld dat na de verschijning van "Breakfast of Champions" in 1973, hij een brief ontving van een 12-jarige jongen die schreef: "Beste meneer Vonnegut, pleeg toch asjeblieft geen zelfmoord". Datzelfde knaapje is nu een jongeman van zestien en als hij na het lezen van "Slapstick" weer naar de pen grijpt, zou zijn brief best kunnen luiden:
Beste meneer Vonnegut, uw nieuwste roman is wel een heel slap stikkie.

TIP MARUGG

Kurt Vonnegut: Slapstick of niet langer eenzaam!
Vert. Dolf Koning. Meulenhoff Amsterdam.